

Az egyszínű társadalom

Etzioni, Amitai: The monochrome society. = Policy Review, 2001. 2. no. 53–70. p.

Számos társadalomtudós és demográfus évek óta arról beszél, hogy nincs messze az az idő, amikor a fehérek az Amerikai Egyesült Államok lakosságának kevesebb mint 50%-át teszik ki, vagyis többségből kisebbségbe szorulnak. A CNN már készített is arról műsort, milyen lesz a nem fehér bőrűek többségének amerikai társadalma. Clinton elnök pedig egy San Diegóban elmondott beszédében arra hívta fel a figyelmet, hogy szükség van az etnikumok közötti kapcsolat újragondolására, mégpedig pontosan a fehérek lehetséges jövőbeli kisebbségi sorba szorulása miatt. A nemzeti párbeszéd elindulása nem halogatható, érvelt Clinton, hiszen tíz éven belül Californiában, ötven éven belül pedig az egész országban a nem fehér bőrűek teszik ki a lakosság felét. Most kell cselekedni, hogy 2050-ben – amikor az előrejelzések szerint 53% fehér lakosság áll szemben 47% nem fehér lakossággal – kezelhető legyen ez a megváltozott struktúra.

D. Maharidge társadalomkutató 1996-ban megjelent könyvében arra hívta fel a figyelmet, hogy ez a tendencia már nem csak a tudósok körében érzékelhető, hanem a hétköznapi polgárok is szembesültek vele, és a fehérek egy részét félelem fogta el. Attól tartanak, hogy a változás károsan hat majd a társadalomra. Elsősorban nem állasuk elvesztésétől félnek, hanem kultúrájuk szétesésétől. Néhányan azt is megemlítették ebben az interjúkötetben, hogy California Dél-Afrika sorsára juthat, ahol a fehérek elveszítették vezető szerepüket, amikor a kisebbségi színes bőrűekből többség lett.

Az a felfogás azonban, hogy az amerikai kultúra veszélybe kerülhet a fehérek demográfiai kisebbségbe szorulása esetén, enyhén rasszista színezetű. Ez ugyanis azt feltételezi, hogy az emberek értékvilágát, jövőképét, gondolkodásmódját bőrük színe határozza meg. A tények viszont azt mutatják, hogy az amerikai politikai és gazdasági rendszer, a kultúra az Egyesült Államokban élő valamennyi népcsoport együttes munkájának köszönhető.

A felmérések egy része nem igazolja, hogy a fehérek tartanának „hatalmuk elvesztésétől”. Az egyik ilyen vizsgálat szerint a fehérek és a feketék 93%-a egyetért abban, hogy elképzelhetőnek tartja fekete bőrű amerikai elnökjelöltre adni a voksát. Ugyanezen kérdéssor szerint a megkérdezettek nagy többsége – bőrszínétől függetlenül – büszke arra, hogy amerikai. Azzal az állítással, hogy „Az Amerikai Egyesült Államok a világ legkülönlegesebb országa” a válaszadók 84%-a egyetértett. Nem értettek viszont egyet azzal a mondattal, hogy „Olyan időket élünk, amikor az etnikumhoz vagy rasszhoz tartozás erősebb, mint az országhoz való lojalitás.” Az emberek 80–90%-a azt szeretné – szintén függetlenül bőrszínüktől –, ha adójukat a gyermekek iskoláztatására, az illegális drogok és a bűnözés visszaszorítására költené a kormányzat.

Egy másik felmérés eredménye azt mutatja, hogy az „amerikai álom” megvalósíthatósága szintén nem függ bőrszíntől. A válaszadó feketék 54, a fehérek 66%-a vallotta azt, hogy szerinte ha ma egy amerikai elég keményen dolgozik, bőre színe lehet bármilyen, jól él. Ugyanebben a kérdéssorban megvizsgálták az emberek értékrendjét – szexuális szokások, erkölcs, családi élet milyensége tekintetében. Az eredmény azt mutatta, hogy a válaszadók inkább a hagyományos értékrendet vallották magukénak, csak öt százaléknál különbség volt a fekete és a fehér bőrűek válaszai között.

A Gallup 1994-ben azt kérdezte meg, hogy a válaszadók szerint gyermekeik felnőttkorában milyen lesz a rasszok közötti kapcsolat Amerikában: napjainkhoz viszonyítva rosszabb vagy jobb lesz, netán nem változik. A megkérdezettek közül a feketék 48%-a és a fehérek 51%-a a javulás mellett tette le a voksát.

Mindezek az adatok – és mindazok, amelyeket a cikkíró még hosszasan sorol – azt mutatják, hogy nincs jelentős eltérés a különböző bőrszínű amerikaiak között gondolkodásmódjuk, jövőképük tekintetében. Az értékrendet sokkal inkább a társadalmi csoporthoz való tartozás és a gazdasági sikeresség határozza meg. Nagyobb különbségeket tártak fel a kutatók, ha eltérő jövedelmi csoportúakat vizsgáltak, mint ha eltérő bőrszínűeket. Erre jó példa a *Wall Street Journal* egyik felmérése. 1998-ban azt vizsgálták, hogy ki mennyire elégedett az életével. A fehérek közül a középosztályhoz tartozók 82%-a, a kisebb jövedelműek 70%-a mondta azt, hogy elégedett; a feketéknél ugyanez az arány 74, illetve 56%. Ha megnézzük a különbségeket, kiderül, hogy valóban nagyobb a különbség (12, illetve 18%) az eltérő jövedelmi csoportok között, mint az azonos jövedelmű, de különböző bőrszínű embereknél (8, illetve 14%).

A cikkíró mindezen százalékarányok és felmérési eredmények felsorolása után megjegyzi mégis: ha valaki fehér vagy egyéb bőrszínnel rendelkezik, alapvetően befolyásolja gondolkodásmódját, társadalmi helyét vagy érzésvilágát. Mindenki találhat a nála felsorolt statisztikai adatoktól eltérő számokat produkáló felmérést. Ő csupán bizonyítani kívánta: az, hogy egy csecsemő milyen bőrszínnel születik, napjainkban sokkal kevésbé határozza meg további életét és céljait, mint az, hogy milyen társadalmi csoport tagjaként látta meg a napvilágot.

A társadalomtudósok körében éles vitát vált ki napjainkban az, hogy a rassz, a bőrszín belevonható-e egyáltalán a társadalmi kutatásokba, hiszen ez biológiai meghatározottság, lehet, hogy hiba társadalmi jelentőséget tulajdonítani neki. Az evidens, hogy a velünk szemben álló embernél első pillantásra megállapítjuk bőrszínét. Második pillantásra azonban világossá válik az is, hogy mekkora különbség van azonos rasszhoz tartozó emberek között. A kutatások egyértelművé teszik, hogy a bőrszín nem játszik olyan meghatározó szerepet az egyén viselkedésmódjában és életvitelében, mint amilyent a politika tulajdonít neki, hanem csak egyike a meghatározó tényezőknek. Egy évszázada persze még nem így volt, azóta azonban a demokratikus államokban természetes a jogi egyenlőség.

A statisztikák és a politika jellemzően egy kategóriába tartozóként kezelik az ázsiai származású amerikaiakat és a latinokat. Az ebbe a két csoportba tartozók persze tiltakoznak ilyenfajta egyenmősítésük ellen, például a japánok és a pakisztániak nem igazán érzik magukat hasonlóknak. A bőrszín alapvető azonossága egyáltalán nem feltételez azonos kultúrát és azonos hátteret. Egy kutató így fogalmazott: „Ez az egyenmősítés olyan, mintha az Amerikai Egyesült Államok, Kanada és Mexikó állampolgárait megkülönböztetés nélkül észak-amerikaként tartanánk számon.”

Az úgynevezett latinok is tiltakoznak ilyenfajta kategorizálásuk ellen. Származásuk szerint is különböznek, más-más anyanyelvvel és kultúrával rendelkeznek. Azok az elemzések tehát, amelyek egységes tömbként, azonos gondolkodásmóddal rendelkező csoportként kezelik az ázsiai származású amerikaiakat és a latinokat, tévednek. Az ezekből levont következtetések – például a nem fehérek uralkodó szerepre törnek a fehérekkel szemben – nem veszik figyelembe, hogy a mesterségesen alkotott csoportok között és azokon belül is hatalmas különbségek létezhetnek. A választási eredmények egyértelműen tükrözik ezeket a differenciákat. Néhány ide tartozó adat: a kubai származású amerikaiak általában a Republikánus Pártra szavaznak, a többi „latin” pedig a demokratákra.

Az első generációs vietnami származásúak erősen antikommunisták, és a republikánusokat támogatják, míg a japánok a Demokrata Pártot.

A választási adatok azt is bizonyítják, hogy egy adott etnikai csoporthoz tartozók nem feltétlenül támogatják az ugyanolyan etnikumú jelöltet. Los Angelesben például, ahol a nem fehérek a lakosság 64%-át teszik ki (40% spanyol eredetű, 14% fekete, 10% ázsiai származású és 0,5% amerikai indián), a város polgársága 1993-ban egy fekete bőrű polgármester helyére fehér bőrt választott. New York-ban és San Franciscó-ban az utóbbi évtizedben hol fehér többség volt, hol nem, mégsem e változás arányában módosult a városi vezetők között a bőrszín szerinti arány.

A kutatások szerint a fehérek arányszámának csökkenése többek között annak köszönhető, hogy nő a fehér–nem fehér vegyes házasságok aránya. Ma már nem „kötelező”, hogy a fiatalok csak saját etnikumukhoz tartozókkal házasodjanak. 1995-ben minden 12. megkötött házasságról mondhatjuk, hogy „keveredés” történt. 1960-ban a házasságok 0,4%-ában volt az egyik fél fehér, a másik pedig fekete bőrű, 1997-ben pedig 2,3%-ában. A vegyes házasságokban – vagy élettársi kapcsolatban – született gyermekek már nem számítanak fehérnek.

A népszámlálási adatok azt is mutatják, hogy az amerikaiak egy része a kérdőíven az „Egyéb” kategóriát jelöli meg, amikor etnikai hovatartozását írta meg. 1990-ben a lakosság 4%-a (9,8 millió fő), 2000-ben pedig – becslések szerint – 5,4%-a tette ezt meg. Az 1,4%-os növekedés első pillantásra nem tűnik soknak, de ha belegondolunk, hogy ez hány százezer embert érint, rájöhethetünk arra, hogy jelentős társadalmi probléma húzódik a háttérben. 2050-re pedig az előrejelzések 14%-ra teszik az „Egyéb” kategóriát bejelölők arányát. A probléma ott van, hogy ezeknek az embereknek nincsen meghatározó etnikumuk, azaz egyértelmű kulturális identitásuk. A hivatali ügyintézésben azonban nincsen „egyéb” kategória, ott mindenkit „besorolnak”. Így előfordulhat, hogy valaki fehérnek számít gyerekkorában, majd feketének a középiskolában. Társadalmi szempontból ez káros jelenség, ha a végső cél az, hogy egy nemzethez tartozónak érezze magát minden amerikai. A következő népszavazáson ezért nem az „Egyéb” kategória fog szerepelni a kérdőíven, hanem majd valami más kifejezést használnak „multi” előtaggal.

Az etnikumok közötti határvonalak előrejelzett elmosódása azt is jelentheti az amerikai társadalom számára, hogy csökken az etnikumok közötti összeütközések száma, és az előítéletek sem lesznek olyan élesek. Minden amerikai közös célja – bármilyen is a bőrszíne –, hogy gyermekeik számára olyan társadalmat és gazdasági helyzetet teremtsenek, amely mentes az etnikai feszültségektől, és jólétet biztosít. Egy afrikai származású amerikai mondta: „Különböző hajókról jöttünk, de most egy csónakban evezünk.”

Biczó Krisztina

Bosznia-Hercegovina és a daytoni békefolyamat

Peitritsch, Wolfgang: Bosnien und Hercegovina 5 Jahre nach Dayton – Ein Land mit europäischer Zukunft? – Europäische Rundschau, 28. Jg. 2000. 3. H. 3–11. p.

A szerző a Nemzetközi Közösség hivatalban lévő sarajevói főképviselője. Tanulmányában részben saját tevékenységére, tapasztalataira támaszkodva mutatja be a bosznia-hercegovinai béketeremtés feladatait és nehézségeit.